

Ansø Enge var møllesø fra tidernes morgen

Den tidligste omtale af Ansø Mølle – og dermed søen Ansø – går tilbage til 1481, hvor skellet mellem Vrads og Ansø Mark blev fastlagt.

Den dag i dag kaldes den røde ejendom i bunden af Ansøvej for Ansø Mølle, men den maler ikke længere. I snart hundrede år har Ansø Mølle været embedsbolig eller hegnshus for Skærbæk Plantage.

Efter sagnene var Ansø i tidernes morgen en naturlig sø, som gennembrød de svage bakker ved det nuværende udløb og tømte sig selv. Senere blev den opdæmmede for at fungere som fiskedam og som en ca. 23 hektar stor mølledam for Ansø Mølle. Sådan blev den anvendt gennem adskillige århundreder frem til udtørringen omkring 1870.

Takket være den minutiøse, historiske redegørelse for »Vandmøllerne ved Salten Å« som blev publiceret af lokalhistorikeren Palle Kousgaard i 2003, har vi et usædvanlig grundigt indblik i mølledammens skæbne gennem de 500 år.

Elendighed og udplyndring

Det første skøde på Ansø Mølle kendes fra 1578, hvor møllen kom ind under Silkeborg Slot. Ifølge slottets jordebog fra 1586 var landgildet, dvs. den årlige fæsteafgift, otte ørter mel og otte snese ål. En ort mel har nogenlunde modsvaret et kilo.

I 1625 skete der et brud på mølledammens dæmning, som forvoldte store oversvømmelser, og møllen lå stille i tre måneder. Værre gik det efter kejserkrigen i 1629, der lagde møllen øde i en sådan grad, at den måtte fritages for fæsteafgift i to år.

Tilsyneladende skete der atter brud på dæmningen i 1645, men ikke mindst krigsårene 1658-59 var onde tider for Ansø Mølle. I Vrads Herreds Tingbog for 1660 beskrives både elendighed og udplyndring:

»Søren Jensen i Ansø Mølle, forgangen år berøvet og frataget hans gods og jaget ham og hans hustru og børn fra møllen. I fraværelsen bortstjålet jernværket, sønderslagen kværnsten, ødelagt vandkarm og hjul. Kan ikke give landgilde.«

At voldsmændene var at finde blandt de polakker og brandenburger, der skulle jage de svenske besættelsestropper ud af landet for den danske konge, viser blot, at i datidens krige var venner ofte lige så slemme som fjender.

Efter kong Frederik III's katastrofale krig mod svenskerne, der havde kostet Skåne, Halland og Blekinge i 1659, var rigets økonomi i en elendig forfatning. Imidlertid skulle kongens krigs- og vinregninger betales, så den royale vinhandler, Christian Fischer, måtte overtage resterne af Silkeborg Slot med tilhørende jordegods. Det skete i flere omgange, men Ansø Mølle, Ansøgård og dele af Vrads blev tilskødet vinhandleren i 1664.

I matriklen af 1688 har vi den første tekniske beskrivelse af selve mølleværket. Det var »en underfaldskværn, som drives af Ansø Søe, kan aldrig fattes vand, haver den bedste søgning af de trende møller, som ligger sammen«. Det vand, der aldrig manglede, løb i størrelsesordenen 500 liter i sekundet.

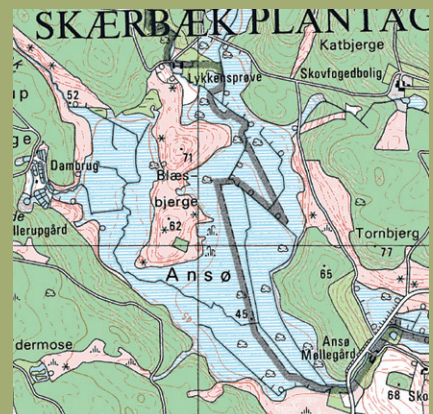
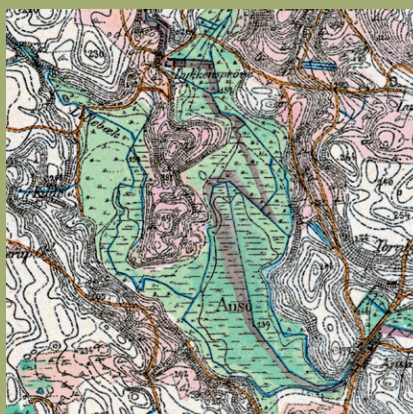
Ansø Enge

Udtørret møllesø på 23 hektar, der er dateret mere end 500 år tilbage i tiden. Naturskønt område i dag med flere kildevæld, men også med dambrugsdrift som væsentlig spærring og forureningskilde, trods store naturværdier. Ligger i Natura 2000-område nr. 53.

Kortene er fra 1787, 1874 og 1987.

Silkeborg kommune.

Koordinater: 6212656, 527994.

Det midtjyske landskab var et uvejsomt og skovfattigt hedelandskab frem til begyndelsen af det 20. århundrede, hvor plantningssagen for alvor vandt frem. I dag har store plantager lukket for ethvert udsyn. Foto: postkort fra Alex Vincents Kunstforlag, ca. 1910.

Ingen succes med brændevin

Op gennem 1700-tallet skiftede Ansø Mølle hyppigt ejer, efter at Fischer-familien havde tilbagesolgt møllen til kongen omkring 1720. Kongemagten lod den derefter indgå i et tvungent mageskifte med assessor Peder Rasmussen Lime, hvis ejendom kongen ønskede at indlemme i Skanderborg Rytterdistrikt.

Tiden efter enevældens indførelse var præget af hyppige ejendomshand-ler, der fik mere og mere præg af ren spekulation, i takt med at landbrugs-krisen efter 1730 mildnedes. Ikke kun kongemagten og de traditionelle godsejere, rige købmænd og oppor-tunistiske prokuratorer kastede sig over ejendomsmarkedet, men også præster, krofolk og alle andre med lidt kapital på kistebunden kunne være med, takket været de mange penge-udlånere på det voksende marked.

I begyndelsen af århundredet var der skænkestue på møllen. Ikke med en egentlig bevilling til krohold, men i skikkelse af privat skænkestue for at kunne betjene de bønder, der ofte måtte vente i længere tid, mens deres korn blev malet.

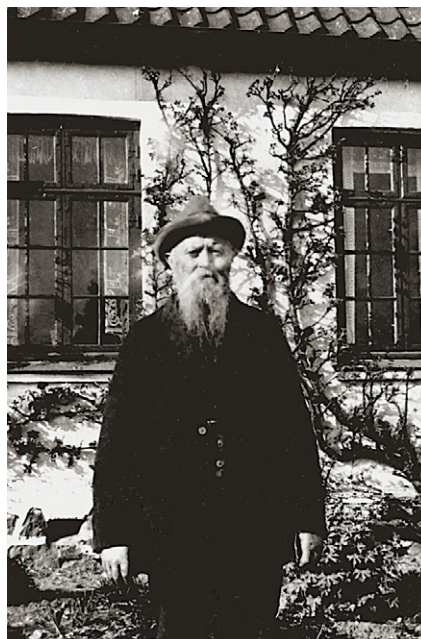
Sidst i 1730'erne kom møllen ind under Mattrup Gods, og i 1752 solgtes ejendommen til ejeren af Nørre Mølle ved Velling Skov.

I de efterfølgende tiår gik hand-

lerne for alvor stærkt, og blandt de kortvarige ejere af møllen var Rasmus Møller, der rykkede ind i 1770 og med sig havde en seks-årig forpagtnings-kontrakt på brændevinsbrænderi.

Nogen succes blev brændevins-produktionen dog ikke, og allerede i 1773 var ejendommen videresolgt til Christian Schiønning, der boede på møllen med hustruen Sara Agneta, to

Hans Peter Villert Mouritsen blev den sidste møl-ler på Ansø Mølle, som han drev fra 1878 frem til lukningen i 1907. På billedet ses han foran Vrads Præstebolig. Foto: pastorinde Gregersen, ukendt årstal.

halvvoksne sønner og en enkelt tjene-stepige ved folketællingen i 1787. Året efter solgte Schiønning møllen, men allerede tre år senere blev den købt tilbage til familien af broderen Jens Schiønning.

Det blev med Jens Schiønning som møller, at udskiftningen af egnens jor-der gennemførtes, og det kom ikke til at gå stille af sig. Til trods for, at der kun var tale om fire gårde i Vorret ejer-lav, blev udskiftningen overordentlig vanskelig.

Årsagen til en del af miseren var nok, at mølleren i Ansø, der ejede en af de fire gårde i Vorret, havde ønsket at få tildelt hedejorden ude vestpå. De tre andre gårde lå i den østlige del af ejerlavet, så det havde ingen noget imod, måske lige til de kunne se på udskiftningskortet, hvor meget jord det i virkeligheden drejede sig om. Den fordeling kunne nok skabe mis-undelse, og sagen blev forsinket i flere år, mens brevene gik frem og tilbage.

Kun få ændringer blev resultatet af stridighederne, og for mølleren endte udskiftningen godt. Han fik tildelt størstedelen af den jord, der lå bedst for møllen samt ejerlavets andel af søen Ansø.

Ødelæggende møllebrand

De hyppige ejerskifter fortsatte, indtil Hans Peter Frederiksen Møller købte ejendommen i 1809. Frederiksen var født på Bryrup Mølle, hvor hans slægt havde været kornmøllere i flere gene-rationer. Med den nye ejer indledtes en lang og stabil periode for Ansø Mølle, ikke mindst efter at sønnen Frederik Hansen Møller overtog ejen-dommen i 1816.

Den 21-årige Frederik Hansen Møl-ler var både initiativrig og fornuftig. Han gik straks i gang med at opføre et nyt møllehus samt et 10 fags udhus og en 11 fags lade. Hele fem kværne blev der opstillet i det nye møllehus, hvor energien blev leveret af to underfalds-hjul. Nybyggeriet stod færdigt i 1818, hvorefter Frederik Hansen Møller lod brandforsikringen justere. Få år se-nere skulle det komme ham svært til gode.

Efter udtørringen i 1907 blev Ansø forsøgt kultiveret af F.L. Smidth & Co som pileplantage til fremstilling af fletvarer, men denne anvendelse ophørte i 1922. Bemærk de nøgne bakker uden træer i baggrunden. Senere har der været høstet hø og formentlig også græsset på den nogenlunde tørre søbund. Foto: G. Mogensen, Silkeborg.

Natten mellem 14. og 15. april 1821 nedbrændte en større del af den nybyggede møllegård. Møllerværk, udhus og lade blev ødelagt, og ud af en forsikringssum på 4800 rigsdaler fik Frederik Hansen Møller udbetalt de 4745 rigsdaler. Han måtte nyopføre »et meget betydeligere møllerværk af fire kværne, samt hele vandværket og møllebygningen, bestående af fire huse af nyt, og stenene dertil har jeg selv brændt«. Til dette formål byggede han selv en teglovn, der kunne brænde 12.000 sten ad gangen.

Da Frederik Hansen Møller overtog Ansø Mølle, havde han fået Sillerup Mølle nordvest for Ansø med i købet. Den var blevet omdannet til stampe-mølle, og i 1823 opkøbtes Skærbæk Mølle nord for Ansø, der derefter også reduceredes til stampe-mølle. Alt korn fra hele området skulle fremover males på Ansø Mølle, men alligevel var vandmøllernes dage ved at være talte.

Sølvbæger til mølleren

Trods den omfattende indsats for mølleriet var Frederik Hansen Møller nok i højere grad interesseret i landbrug.

På sine ejendomme igangsatte han fremsynede forbedringsprojekter, hvor tre store »moradsagtige« moser

på tilsammen ca. 14 hektar blev udgrøftet. Mosebunden var så blød, at der ikke kunne græsse kreaturer uden at træde igennem, men det blev der ændret på.

Ifølge Frederik Hansen Møllers egne angivelser lod han grave knap tre kilometer grøfter, som skulle fungere som primitive drænelinger. De var godt halvanden meter dybe og blev

fyldt op med ris af forskellige træsorter som eg, bøg, birk og el og derpå dækket med lyng og en plovfure muld. I datidens tilbagestående landbrug var der tale om et ganske avanceret drænprojekt.

Desuden blev gamle tørvegrave fyldt op, 7500 læs mergel tilført og pløjet ned, og mølleren havde fået noget af den bedste jord på hele egnen. To af de tre moser menes at være identiske med »Møllemosen« vest for Ansøvej og »Tyskermosen« øst for samme vej.

Læg dertil et raffineret engvandsanlæg, der øgede det årlige høudbytte tre til fire gange, samt indsamling og bortkørsel af omkring 12.000 læs sten. Et forsigtigt overslag viser, at der har været tale om mere end 2000 tons eller knap 1000 kubikmeter sten.

Endelig lod han plante 2000 elletræer, 1000 balsampopler, nogle hundrede hvidpopler samt en del pil og gran syd for åen på Ansøgårds jord og langs skellet til Vråds Enge og Bøgelund Kær. Senere flyttede han til Salten og foretog også store jordforbedringsarbejder der.

Frederik Hansen Møller havde således meget at henvise til, da han i 1831 ansøgte Det Kongelige Landhushold-

Sillerup Vandmølle lå ned til engene omkring Ansø i det nordvestlige hjørne af søen. Møllen var placeret mellem de to bakker på billedet, som er fra omkring 1905. Foto: G. Mogensen, Silkeborg.

Den gamle vej gennem Ansø Mølle benyttes ikke længere, da nutidens busser kræver væsentligt bedre vejforhold. I 1968 blev landevejen ført udenom møllen. Foto: Palle Kousgaard, 1999.

ningsselskab om at komme i betragtning til selskabets præmie for sin indsats. Og han fik da også sit sølvbæger.

Frem til sin død i oktober 1850 var Frederik Hansen Møller levende optaget af landbrugets forhold, og han fortsatte sine indberetninger til landhusholdningsselskabet.

Sillerup Væld Dambrug er nok et af landets smukkeste beliggende dambrug, som samtidig tapper det reneste kildevand til sin virksomhed fra to underjordiske væld. Til gengæld sender dambruget forurennet vand med fiskeekskremitter og foderrester videre ud i den lille bæk, der snor sig ned gennem Sillerup Enge og ud til Salten Å.

Den svigagtige tugthuskandidat

Den næste ejer af Ansø Mølle var også en dynamisk og fremtidsorienteret ung mand, men han blev taget godt og grundigt ved næsen af en upålidelig svindler.

Den 27-årige Jens Andersen Kirk udviklede Ansø Mølle til et økonomisk kraftcenter med tre forskellige møllekværne, stampemølle, brændevinsbrænderi, smedje, bageri, opfedning af stude og lidt købmandshandel.

Jens Andersen Kirk havde kongelig bevilling til at producere brændevin som det eneste lovlige brænderi i hele Skanderborg amt, og dette spritmonopol var yderst lønsomt og satte Kirk i stand til at igangsætte en lang række erhvervsaktiviteter. Den daglige arbejdsstyrke på Ansøgård var i perioder oppe på 16-20 personer.

Allerede i 1840'erne gik den teknologiske udvikling dog mod vindkraft som erstatning for vandkraft, og da liberaliseringen af mølleloven ville gøre maling af korn til et frit erhverv fra 1862, var Ansø Møllens gyldne dage talte. Det passede derfor Jens Andersen Kirk godt, da der i 1859 bød sig en mulighed for at mageskifte ejendommen med en gård ved Rindsholm syd for Viborg samt inkassere et større

pengebeløb som led i handlen.

Ejeren af gården Medelhede ved Rindsholm hed Andreas Wilhelm Leflang. Han skulle vise sig at være en svigagtig herre uden styr på sin egen økonomi.

Allerede ved årsskiftet 1858/59 havde Leflang købt gården Store Hjølund nord for Ansø, og i løbet af efteråret 1859 tømte han Ansø Møllegård for alle værdier. Kreaturer, vogne, plove, hø, gødning og alt indbo blev ført op til Store Hjølund.

Resultatet blev en lang næse til Jens Andersen Kirk, da han kom for at gøre udlæg i sin gamle ejendom.

Ifølge aftalen om mageskiftet skulle Kirk have udbetalt 31.000 rigsdaler, hvilket var et ganske betydeligt beløb, i størrelsesordenen 3,7 mio. nutidskroner. Der var udstedt en panteobligation på beløbet med pant i mølleejendommen med besætning, beholdninger og indbo, og da obligationen ikke blev indfriet, forlangte Kirk arrest i pantet ved udgangen af 1859.

Men bogstavelig talt var der ikke noget at komme efter. Ansø Mølle var tømt.

Møllen blev beslaglagt og sat på auktion, men der blev kun budt 22.100 rigsdaler for den totalt ribbede mølle, hvorfor Kirk valgte at beholde den som ufyldstgjort pant. Ejendommen i Store Hjølund kunne han ikke gøre udlæg i, fordi den havde Leflang allerede selv solgt i et proforma-arrangement med sin svigerinde.

Dette var kun den beskedne begyndelse til et helt igennem surrealistisk handlingsforløb, der kulminerede i september 1863 med en dom på tugthusarbejde i otte år til Leflang. Han blev dømt for bedrageri, falske underskrifter og opfordring til mened. Straffen skulle afsones i det nybyggede tugthus i Horsens.

For Kirk betød denne meget uheldige affære, at han blev bragt til fallittens rand. I 1856 var han blevet indvalgt i Skanderborg amtsråd, men måtte opgive dette tillidshverv. Trods flytningen til Medelhede ved Viborg ejede han i teorien stadig Ansø Mølle, men ejendommen blev drevet af hans

kautionister, indtil den blev endeligt solgt i 1866 til Christen Jensen.

Det blev med Christen Jensen som ejer, at søen Ansø blev afvandet.

Slut med mølleriet

Hvem, der tog initiativet til at tørlægge den store sø, vides ikke, men da Christen Jensen ejede det meste af bredden og dermed søen, må det næsten helt sikkert have været ham. Hvad hensigten var, er heller ikke beskrevet i samtidige kilder, men sandsynligheden taler for, at Christen Jensen har ønsket at adskille mølledriften og landbruget.

Mængden af de konkurrerende vindmøller var vokset efter liberaliseringen af mølleloven i 1862, og det har formentlig været en klog disposition at styrke landbruget på bekostning af den efterhånden forældede vandmølle.

Afvandingen antages at have været gennemført omkring 1870, men Christen Jensen fik ikke den store glæde af arbejdet, da han døde allerede i 1873. Hans enke frasolgte møllen til Steffen Kristiansen, men heller ikke han holdt ud så længe. Tuberkulosen rev ham bort allerede i 1876, og året efter fik møllen sin sidste aktive ejer, den 30-årige Hans Peter Villert Mouritsen.

I forbindelse med afvandingen og sænkningen af vandstanden i åen flyttede Christen Jensen møllen hundrede meter længere nedstrøms til jord, han selv ejede. Her blev etableret en mindre mølledam. Den ejendom, der i dag kaldes Ansø Møllegård, ophørte altså med mølledrift i 1870.

Trods udtørringen af søen Ansø løb der stadig vand nok til at drive den forflyttede mølle, og i de næste 30 år drev Villert Mouritsen møllen videre som kornmølle. Han fortsatte også de gamle traditioner med at holde skænkestue for møllegæsterne. Det foregik i møllerens spisestue, hvor gulvet var hvidskuret med fint sand, og hvor der blev serveret masser af mad og mange kaffepuncher. Underholdning kunne der også bydes på af både mølleren selv og hans børn, der gerne spillede et stykke på harmonika.

Der skiltes med et hjemmelavet »adgang forbudt«-skilt til dambrugsområdet, men det oplyses ikke, hvilke »veterinære farer« der lur. Det er nok tvivlsomt, om skiltet er lovligt.

Men i 1907 var det slut både med kornmaling og kaffepunch.

Cementkoncernen rykker ind

Den nye ejer, der havde købt Ansø Mølle af Villert Mouritsen, var cementkoncernen F.L. Smidth & Co. Gennem flere år havde koncernen opkøbt hedeparceller og ejendomme

på egnen, hvor man bl.a. foretog tilplantninger af de store hedeområder og anlagde Skærbæk Plantage.

Efter overtagelsen ophørte vandmøllen med at eksistere.

Den nye ejer lod stemværket fjerne, så vandstanden sænkedes yderligere, og samtidig blev åløbet uddybet. Det gjorde det muligt at tørlægge yderligere 22 hektar, som nogle år senere blev tilplantet med pil.

Op gennem det 20. århundrede blev den udtørrede sø anvendt til flere formål. Dels blev den forsøgt kultiveret som pileplantage til fremstilling af fletvarer, men denne anvendelse ophørte i 1922, dels har der været høstet hø og formentlig også græsset på den nogenlunde tørre søbund.

I dag anvendes arealet ikke i produktionen, men indgår som en naturlig del af det storslåede jagtterræn, som er i privat eje hos hovedaktionæren Chr. Kjær fra F.L. Smidth, der er lidenskabelig jæger. Området huser bl.a. en fast bestand af kronstyr og en talstærk rådyrbestand, og der er opstillet et meget stort antal skydetårne langs veje og skovkanter, samtidig med at der gøres en indsats for at pleje landskabet.

Derimod udlejes jagten i den nærliggende St. Hjøllund Plantage, hvor den udgør en væsentlig indtægtskilde for ejerkredsen.

En frostklar morgen med rimtåge forlener dambrugsarealet med en helt særlig stemning. Foto: Palle Kousgaard.

Sillerup Mølle erstattet af dambrug

Det nordvestlige hjørne af den oprindelige Ansø støder op til St. Hjøllund Plantage, der i dag ejes af et familieaktieselskab. Også her har der i tidernes morgen været vandmølledrift ved de kildefødte tilløb til Ansø. I dag udnyttes det rene vand fra kildevældene til drift af et dambrug, før vandet løber videre ud i Salten Å-systemet.

Møllen, der kaldtes Sillerup Mølle, kendes tilbage fra 1610, men den havde ikke stor søgning. I 1635 blev det overvejet at nedlægge den og overføre dens kunder til de større og

mere driftige Ansø Mølle og Skærbæk Mølle. Den fik dog lov at fortsætte.

Vandforsyningen til Sillerup Mølle stammede fra en kilde eller en såkaldt vældeng på Sillerupgårds jord, som i dag forsyner Sillerup Dambrug med 90 liter rent vand i sekundet fra to separate kilder. Det kan måske synes af meget, men til at drive en mølle har det ikke været alverden, omend vandmængden nok har været noget større, før tilplantningen med nåletræer blev gennemført af det øde hedelandskab omkring Sillerupgård.

Selvom vandmængden var beskedent, kunne der alligevel etableres

Den insektædende plante, Soldug, vokser i Ansø Enge, der flere steder har karakter af uforstyrret vældmose eller højmose. Foto: Klaus Peter Brodersen.

Krondyrene fra de omliggende plantager søger gerne ud på engene for at »søle« sig i de våde huller.

mølledrift, fordi der var mulighed for et stort fald. Møllen havde et overfaldshjul, men selv ved optimale forhold har den næppe kunnet præstere meget mere end fem hk, hvilket svarer til effekten fra en nutidig transportabel generator.

I 1837 nedbrændte møllen totalt, og den blev aldrig genopbygget. Vandet fra Sillerup Væld blev derefter brugt til engvanding af de kultiverede arealer i det nordvestlige hjørne af den senere tørlagte Ansø.

Dambrug uden godkendelser

Firs år senere blev der atter etableret en opstemning af det rene vand fra Sillerup Væld, men nu skulle vandet bruges til dambrugsdrift.

Dambruget blev anlagt i 1955-56 uden nogen formel godkendelse. Først efter mere end 30 års drift med udledning af spildevand til Salten Å-systemet fik virksomheden en regulær miljøtilladelse i 1989 fra det daværende Århus amt, men den blev straks påklaget af både Danmarks Sportsfiskerforbund og Danmarks Naturfredningsforening. De ville have anlægget helt væk fra det naturhistorisk interessante område.

I januar 1994 annullerede Miljøstyrelsen amtets miljøgodkendelse og krævede sagen behandlet på ny efter reglerne for dambrug.

Sytten år senere er denne sag endnu

Den udtørrede Ansø udgør i dag et naturskønt område med flere såkaldte paludella-kildevæld, og med en stor bestand af krondyr i de omliggende plantager. Søen ligger i et Natura 2000-område og påkalder sig derfor særlig opmærksomhed fra Silkeborg kommune, der bl.a. forsøger at bringe den forurenende og blokerende dambrugsdrift til ophør.

ikke afsluttet, så dambruget kører stadig uden nogen formel miljøgodkendelse.

Med udpegningen af Vrads Sande-området som en del af EU-habitatområde nr. 49 blev der i 2007 sat fornyet fokus på dambruget.

Grundlaget for at udpege habitatområdet var bl.a. flere forekomster af rene kildevæld med særlige planter og dyr, der skulle sikres den bedst mulige overlevelse samt naturlige forhold. Da Sillerup-dambruget lægger beslag på alt vand fra to kilder, betragtes det som en blokering af vældvandløbene og dermed i strid med kravene til habitatområdet.

Silkeborg kommune overtog ansvaret for de uafklarede forhold omkring dambruget efter amternes ophør fra 2007. I modsætning til amtet har kommunen ikke ment, at man kunne give dambruget tilladelse til at fortsætte med at tappe alt vand fra de to kildevæld, hverken i forhold til

vandforsyningsloven eller reglerne for Natura 2000-områder.

Den meddelelse fik forpagteren af dambruget i marts 2010, men han stod fast på sin opfattelse og ankede afslaget på ret til fortsat vandindvinning til Miljøklagenævnet.

Sagen udviklede sig hurtigt til en omgang speget juristeri, hvor det udelukkende kom til at handle om hårfine formuleringer i beskrivelserne. Hvordan vandet fra kildevældene var blevet kategoriseret – som grundvand eller som overfladevand – blev et helt centralt spørgsmål.

Det overordnede formål med overhovedet at regulere dambrugsdriften som påbudt af hensyn til EU-habitatområdet gled i baggrunden.

Som et kuriosum havde ejerkredsen bag Hjöllund Plantage A/S, der ejer dambrugsarealerne med de pågældende kildevæld, valgt at tage Silkeborg kommunes afslag til efterretning. Til trods for at man ville miste

forpagtningsafgiften, var ejerne altså indstillet på en lukning af dambruget.

Denne positive indstilling blev der dog ikke taget hensyn til i Miljøklagenævnets afgørelse.

Miljøklagenævnet valgte i oktober 2010 at ophæve Silkeborg kommunes afslag, og sagen blev »hjemvist« til fornyet behandling hos kommunen. Da nævnets afgørelser ikke kan ankes til en højere myndighed, har Silkeborg kommune indtil videre næppe andet valg end at acceptere dambrugsdrift i kildevældene i hjertet af det højt klassificerede EU-habitatområde.

KILDER

Forfatterens besøg på lokaliteten, 25. august 2008 og 25. september 2009 (foto).

Kousgaard, Palle: Vandmøllerne ved Salten Å. Forlaget Vinden Vender 2003.

Miljøklagenævnets afgørelse af 20. oktober 2010. J.nr. MKN-200-00209.

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet i Ansø Enge, så brug dette link: www.dofbasen.dk.

Herunder ses en oversigt over de 101 fuglearter, som er registreret fra **Ansø Enge**, pr. 19. januar 2011. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Lappedykker	(1/1)	Dobbeltbekkasin	(52/195)	Rødstjert	(1/1)	Spætmejse	(1/2)
Gråstrubet Lappedykker	(2/4)	Storspove	(1/1)	Bynkefugl	(27/136)	Træløber	(1/1)
Fiskehejre	(36/250)	Svaleklire	(1/1)	Solsort	(4/9)	Rødrygget Tornskade	(35/78)
Knopsvane	(3/4)	Huldue	(2/2)	Sjagger	(1/50)	Stor Tornskade	(6/7)
Sangsvane	(1/1)	Ringdue	(7/36)	Sangdrossel	(6/17)	Skovskade	(10/24)
Grågåås	(8/38)	Gøg	(10/13)	Vindrossel	(1/60)	Husskade	(4/5)
Krikand	(2/3)	Natugle	(4/5)	Misteldrossel	(6/15)	Allike	(1/1)
Gråand	(7/27)	Skovhornugle	(10/17)	Græshoppesanger	(5/7)	Gråkrage	(2/20)
Troldand	(1/1)	Mursejler	(1/2)	Kærsanger	(1/1)	Ravn	(6/24)
Hvinand	(1/1)	Isfugl	(4/6)	Rørsanger	(1/1)	Stær	(3/37)
Hvepsevåge	(11/17)	Vendehals	(10/13)	Gærdesanger	(3/8)	Skovspurv	(1/5)
Havørn	(1/1)	Grønspætte	(20/25)	Tornsanger	(6/13)	Bogfinke	(4/66)
Rørhøg	(3/3)	Sortspætte	(14/17)	Havesanger	(1/3)	Grønirisk	(3/8)
Duehøg	(7/8)	Stor Flagspætte	(5/8)	Munk	(4/10)	Stillits	(1/1)
Spurvehøg	(9/13)	Hedelærke	(7/7)	Skovsanger	(3/4)	Grønsisken	(4/13)
Musvåge	(21/60)	Sanglærke	(3/13)	Gransanger	(7/24)	Tornirisk	(3/214)
Fjeldvåge	(3/3)	Landsvale	(6/71)	Løvsanger	(6/41)	Lille Gråsisken	(2/5)
Fiskeørn	(10/10)	Bysvale	(1/20)	Fuglekonge	(2/5)	Lille Korsnæb	(8/63)
Tårnfalk	(5/7)	Skovpiber	(9/37)	Grå Fluesnapper	(2/3)	Dompap	(6/20)
Lærkefalk	(1/1)	Engpiber	(3/6)	Broget Fluesnapper	(1/1)	Kernebider	(1/3)
Fasan	(1/2)	Bjergvipstjert	(22/33)	Halemejse	(7/17)	Gulspurv	(3/14)
Vandrikse	(13/19)	Hvid Vipstjert	(3/6)	Sumpmejse	(5/22)	Rørspurv	(4/12)
Grønbenet Rørhøne	(2/3)	Gærdesmutte	(2/11)	Topmejse	(5/13)	Bomlærke	(1/1)
Blishøne	(4/8)	Jernspurv	(3/6)	Sortmejse	(5/12)		
Trane	(4/10)	Rødhals	(3/4)	Blåmejse	(2/6)		
Vibe	(2/5)	Nattergal	(2/2)	Musvit	(4/11)		

TBU 20/36: Vrådsområdet

Skærbæk Plantage og Ansø Enge

Skærbæk Plantage er privatejet og dækker 1234 ha., hvoraf over halvdelen er uden beplantninger. Plantagen består næsten udelukkende af monoton nåleskov med Rød-Gran som dominerende skovtræ.

De ubeplantede partier er af meget vekslende størrelse og ligger spredt i plantagen. De rummer såvel dværgbuskhede som græshede og lichénhede. Århus amtskommune har foretaget en grundig registrering i 1981 sammen med de øvrige hedearealer i amtet. Fra denne registrering kan fremhæves Benbræk, Engelsk Visse, Farve-Visse, Håret Visse, Hedelyng, Lav Skorsoner, Guldblomme, Plettet Gøgeurt, Smuk Perikon, Plettet Kongepen, Alm. Ene, Hjertegræs, Rosmarinlyng, Hvid Næbfrø og Langbladet Soldug. Herfra er tillige kendt Hede-Melbærris, Krybende Pil, Liden Skjaller, Lyng-Øjentrøst, Plettet Kongepen og Smalbladet Timian.

Ansø Enge er udstrakte og nu uforstyrrede. De ligger i et landskabeligt smukt område og er omkranset af plantager og træfrie overdrevs- og hedebakker. Engene, der tidligere har været anvendt til høslet og græsning, gennemstrømmes af Lillebæk og Skærbæk, der begge har en rigelig vandføring, og som forsynes med vand fra de vandrige væld i

sider og i sidedale. På Skærbæk nord for Ansø Enge er foretaget en opstemning, Ørredso, mens den opstemmede Kolsø ligger i en sidedal. Lillebæk og Skærbæk forenes sammen med flere småbække til Salten Å ved Ansø Møllegård.

Vegetationen er frodig og særdeles artsrig med mange karakteristiske og flere sjældne arter. Langs østsiden ved Ansø Enge forekommer områder med rigkærspreg, der mod sydvest glider over i starsump og rørsump domineret af Top-Star og Tagrør. Mod vest forekommer fortrinsvis fattigkær.

På fugtig bund i væld og enge vokser endvidere Alm. Baldrian, Tvebo Baldrian, Kær-Dueurt, Ris-Dueurt, Mose-Bunke, Engkarse, Kær-Fladstjerne, Sump-Forglemmeje, Alm. Fredløs, Kær-Mangeløv, Kær-Galtetand, Hunde-Hvene, Kær-Høgeskæg, Eng-Kabbeleje, Skov-Kogleaks, Kragefod, Sump-Kællingetand, Eng-Nellikerod, Dynd-Padderok, Kær-Padderok, Femhannet Pil, Grå-Pil, Øret Pil, Vand-Pileurt, Bidende Ranunkel, Alm. Rapgræs, Tråd-Siv, Lyse-Siv, Vand-Skræppe, Sump-Snerre, Alm. Star, Grå Star, Næb-Star, Trindstænglet Star, Rød Svingel, Alm. Syre, Høj Sødgræs, Kær-Tidsel, Eng-Troldurt, Trævekroner, Eng-Viol og den sjældne Spidsblomstret Siv samt bladmosserne Aulacomnium palustre, Calliergonella cuspidata, Climacium dendroides, Plagi-

omnium affine, Plagiomnium ellipticum og Rhytidiadelphus squarrosus. Her kendes tillige Stjerne-Star, Tranebær, Benbræk, Mose-Bølle, Klokkelyng, Tue-Kæruld, Hvid Næbfrø, Gul Iris, Langbladet Ranunkel, Vinget Perikon, Kær-Trehage, Blåtop, Smalbladet Kæruld, Bukkeblad, Djævelsbid, Eng-Svingel, Fliget Brøndsel, Glanskapslet Siv, Sværtelvæld, Tormenitil, Krybende Pil, Spyd-Pil, Maj-Gøgeurt, Plettet Gøgeurt, Butfinnet Mangeløv, By-Skræppe, Skavgræs, Hår-Tusindblad, Gifftyde, Svømmende/Aflangbladet Vandaks, Smalbladet Vandstjerne, Vandarve, Småbladet Milturt, Smalbladet Mærke og Vandkarse.

I området forekommer et mindre paludellavæld. Her vokser flere karakteristiske mosser, der i første række er knyttet til denne vældstype. I vældet optræder *Paludella squarrosa* og *Tomenthypnum nitens* tillige med *Brachythecium rivulare*, *Bryum pseudotriquetrum*, *Calliergon giganteum*, *Calliergon stramineum*, *Dicranum bonjeanii*, *Sphagnum fallax*, *Sphagnum teres* og *Sphagnum warnstorffii* samt blomsterplanterne Tvebo-Star og Dynd-Star.

Den dominerende vegetation på lysåbne, tørre bakker, bl. a. Blæsbjerger, er græshede med Bølget Bunke som hyppigste art tillige med spredte buske af Alm. Ene. Af andre blomsterplanter kan nævnes Alm. Gyldenris, Hedelyng, Håret Høgeurt,

Hjertegræs, Engelsk Visse, Lyng-Snerre, Katteskæg, Tandbælg, Fåre-Svingel, Gyvel, Skovstjerne, Majblomst, Plettet Gøgeurt, Revling, Sand-Star, Tyttebær, Lav Skorsoner, Vår-Star og Knold-Ranunkel.

Øst for Ansø Møllegård ligger et hedeparti, hvorfra der kendes Hedelyng, Benbræk, Tue-Kogleaks, Hvid Næbfrø, Alm. Ene, Gyvel, Femradet Ulvefod og Tyttebær.

På de nordvendte skrænter mod Salten Å ligger to mindre Egekrat, der betegnes Skovgård Krat (henholdsvis Salten Langsø skovdistrikt og Store Højllund Plantage A/S). Her indgår Alm./Vinter-Eg iblandet lidt Bøg og Bævreasp. I underskoven indgår selvsåede graner sammen med Bølget Bunke, Håret Frytle, Hvid Anemone, Krybende Hestegræs, Majblomst, Stor Fladstjerne og Blåbær.

Lokalitetskode:

3. Skærbæk Plantage: + S-H III r-s

4. Ansø Enge: ++ V-E-H I r-s (kategori I på grund af I-biotop: Paludellavæld og på grund af > 20 biotopstypiske arter)

5. Bøgelund Banke: ++ H-E-V I s (kategori I på grund af I-art: Otteradet Ulvefod)

Kilder: se Wind 1990.